

ՈՐԱԳԻՐ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏՆՏԵՍԸ ԵՒ ԲՆԸՆԸ

ԳԻՏԵԼԵԱՅ

Ժ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 23 .

1852

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 1 .

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ՝

ԳԼՈՒԽ Դ .

Երես առաջ տղայ :

Երես առաջ տղայ . շատ փափա-
գեղի բան էր ինձի այս ցաւալի նիւթիս
վրայ և ոչ իսկ խօսիլ . բայց չեմ կր-
նար զանց ընել , մասնաւորապէս այս-
պիսի գրքի մը մէջ՝ ուր որ խնդիրը իշ-
խանութեան ու մեծարանաց վրան է :

Իշխանութեան ու մեծարանաց մա-
հացու թշնամին երես առաջ տղայն է :

Ի՞նչիւր կողմանէ , տղու մը երես

տալը՝ անիրաւիլ է այն մեծարանացը
դէմ՝ որ իրեն բնութեանը յարգը կը
պահանջէ , ու այն խնամոցը կողմանէ՝
որ իրեն ապագայ երջանկութեանը հար-
կաւոր է :

Ի՞նչն ոմանք որ երես առաջ տղոց
վրայ խնտալով մը կը խօսին . բայց ես
ոչ երբեք աս բանիս վրայ խնտացեր
եմ , ոչ երբեք երես առաջ տղայ մը իմ
ծիծաղս շարժեր է . ասկէջ աւելի ան-
հաճոյ բան չկրնար ըլլալ . ինձի հա-

ի)երեւա չափազանցութիւն է ըսածս .
 — Այսպիսի փափուկ հասակ մը կարողութիւն ունի՝ այնչափ չարութիւն գործելու : — Տեսէք թէ աս բանիս վրայ ինչ կը մտածէին Ֆենելոն ու սուրբն ()գոստինոս , զիտելու է որ տղայութեան առաջին հասակին վրայ է խօսքերնին . “Այլէ՛ , կ'ըսէ Ֆենելոն , թէ ինչպէս տղաքը իրենց պզտիկութեան , ատենէն երբոր մէկը հետերնին քաղցրութեամբ վարուի՝ զանիկայ կ'ուզեն . իսկ ով որ վրանին բռնութիւն մը կ'ընէ՝ անկից կը խորշին կը փախչին . ինչպէս գիտեն թէ ուղած բաներնին առնելու համար երբ պէտք է պուռալ կանչել , և երբ ձայն չհանել , և ուրիշ ինչ վարպետութիւններ ու նախանձներ ունին ” :

“Տեսայ , կ'ըսէ սուրբն ()գոստինոս , մէկ նախանձոտ տղայ մը որ դեռ լեզու ալ չէր ելած , ինչպէս երեսին գոյնը նետած ու աչքերը կրակ դարձած կը նայէր հետը մէկտեղ կաթ ծծող տղուն վրայ ” :

Իրաւ՝ ես պող , խիստ ու գոռոզ բնութեամբ տղաքները չեմ սիրեր , բայց սակայն փափկասիրտ , տաքարիւն , կակուղ ու շնթող տղաքները՝ թէպէտ և սկզբնական սիրելի ալ երեւան , 'ի վերայ այսր ամենայնի իմ աչքիս առջև ասոնք քիչ վախճալու չեն , ու իրենց դաստիարակութիւնը մեծամեծ վտանգներու ենթակայ , և որ մեծն է՝ շատ դիւրաւ մարդ կը խաբուի . աս բանիս մէջ շատ անգամ ճարտարներն ու կը խաբուին :

“Գիտնալու է , կ'ըսէ Ֆենելոն , որ այնպիսի բնութեամբ տղաք կը գրտնուին՝ որ մարդս վրանին շատ կը խաբուի : Այլի բերան սիրուն կ'երեւան , որովհետեւ մանկական հասակին առջի չորհրդէր պայծառութիւն մը ունի՝ որ ամենայն բան կը գոցէ . այնպիսի փափուկ ու սիրելի կերպեր վրան կ'երեւայ՝ որ չեն թողուր որ մարդ անոնց դէմքին դժադրութիւնը բարակ դիտէ ” :

Այսով ինչ կ'ըլլայ . տղայն իրենց զուարճութեանը բան մը կը դառնայ ու իրենց պարծանաց նիւթ մը . կը սկսին զանոնք փայփայել ու թող կուտան որ ամէնքն ալ զիրենք փայփայեն , ինչուան նաեւ ծառաներն ու աղախիններն , որոնք ցած ու վտանգաւոր շողմանքներով՝ իրենց աչքը մտնելու համար ամէն խելունուն փչածը կը կատարեն , ու արտաբերով մը իրենց ամենէն գէշ կլբերուն ալ մնունդ կու տան :

Եւ ատ չանցնիր՝ մանկական խաբէական դեղեցիկութիւնը կ'անցնի , աշխոյժը կը մարի , աւերելոյթ սրտին փափկութիւնը կը կորսուի , ու մէկէն 'ի մէկ վրանին ցաւալի հոգւոյ ցամաքութիւն մը ու չարաչար ապականութիւն մը կը տեսնուի՝ ու վերջապէս այն սիրուն երեւցած տղաքները մէյմէկ զարհուրելի բաներ կը դառնան . այն ատենը լաւ կ'իմացուի , բայց ափսոս շատ ուշ , որ մեղկութեամբ գլխէ ելած տղէ մը աւելի խիստ , աւելի չար , աւելի հպարտ , աւելի սէգ , աւելի անձնասէր , աւելի ապերախտ , աւելի անիրաւ ու աւելի ատելի արարած մը չկայ :

Երեւն ինծի ընթերցողք քիչ մը աւելի մանրամասն աս նիւթիս վրայ խօսիլ . ինծի ասկէց աւելի ծանր բան մը չկրնար ըլլալ . բայց զթութիւնը , սէրն ու պարտքս այս բանիս զիս կը ստիպեն . ուրիշ բանի համար չէ՝ բայց եթէ աղատելու համար ծնողքներն , ընտանիքն ու նոյն իսկ տղաքները այն ահագին թշուառութիւններէն՝ որ իմ հոս տեղ ողբացած չարեացս անհրաժարելի հետեւանքներն են :

Այն տկար ու անխոհեմ ծնողքներն որ իրենց տղայն ու աղջկանցը նորածին կըքերը ու կամապաշտութիւնները իրենց զուարճութիւնն են , ու անոնց տղայական հասակը իրենց զբօսանք մը միայն ըրեր են , ինչուան ամէն չափէ դուրս բաներ ալ անոնց թոյլ կու տան , այսպիսիները կ'ըսեմ ամենեւին չեն մտածած այս բաներս , ամենեւին մտքերնէն անցած չէ՝ թէ օր մը ինչեր պիտի չբաշեն աս թշուառ տղայոյ ապերախտու-

1 Դատոս : Աղջկանց գլուխ Գ . երես 29 :

2 Դատտար : Աղջկանց երես 90 :

թե՛նէն ու անսանձ ու կատաղի կըքե-
րէն : Այրանի թէ գոնէ ասկէց ետեւ լաւ
մը աս բանիս վրայ մտածէին , ու թող
տային որ իրենց բոլոր ուշադրութիւնը
աս ծանր նիւթին վրայ դարձնեն :

Եւ որ հարկաւորութիւնը նոյն իսկ
հեթանոսները լաւ հասկըցեր էին . “ Եւ
մենայն բանէ առաջ , կ'ըսէր հին փիլի-
սոփայ մը , տղոց վարքը ժուժկալ ըլլայ .
իրենց զգեստները պարզ ու ընկերներ-
նուն նման : Այն թողուր որ ծուլու-
թեան ու դատարկութեան մէջ իյ-
նան . հեռացուր զիրենք մասնաւորա-
պէս ամենայն տեսակ փափկութիւննե-
րու մերձաւորութենէ . վասն զի ոչ էնչ
այնպէս Բաբելոնիք ի՛նչէ զհարդ՝ էնչպէս Ժա-
փոնի ու Էնափարի դաստիարակութիւն
մը : Այնմօր որդւոց վրայ ցուցըցած
ներողամտութիւնը , ու որք տղոց ունե-
ցած համարձակ ազատութիւնը ապակա-
նոթեան մէյմէ անհրաժեշտ աղբիւրներ են :
Ի՞նչ կրնայ ըլլալ տղայ մը՝ որուն որ
ոչ ինչ ժխտուած է երբէք , որուն ար-
ցունքները միշտ սրբեր է իր մշտահոգ
մայրը , և վարժապետներուն առջև միշտ
իրաւունք ունեցեր է : . . .

“ Այտք է տղոցմէ հեռու բռնել
մարդեւոլութիւնը . թող լսեն զճմար-
տութիւնը , երբեմն ճանչնան վախնալ
և միշտ յարգել . մեծերուն պատիւը
պահեն . ու ոչ երբէք իրենց բարկու-
թեան համար կամքերնին կատարուի :
Այն բանն որ իրենց լալու ատենը չկա-
տարեցիր , երբոր հանդարտին՝ այն ա-
տենը կատարէ ” :

Հասարակաց դաստիարակութեան
բազմաշխատ պաշտամանը մէջ երես ե-
լած տղոցմէ աւելի ցաւալի բան մը չեմ
գտած , ու դաստիարակելու դժուարին .
մանաւանդ թէ պէտք է այս ալ խոստու-
վանիմ որ գրեթէ միշտ իմ ամէն այսպի-
սիներուն վրայ ցուցուցած հոգս ու ջանքս
պարապի զայեր են : Եւ տղոց մէջն
ալ մասնաւոր կերպով մը մեղկութենէ
աւրուածները միշտ ու ամէն անգամ ալ
գրեթէ անդարմանելի գտեր եմ :

1 Սենեկայաղագս բարկութեան գիրք Բ . ԳԼ .
ԻԱ . երես 49 :

Հպարտութեամբ երես ելածները
երբեմն երկայն տարիներ անհնարին
նեղութիւն տուեր են մեզի , բայց վար-
ժապետաց ձեռնտուութեամբ , ան-
ձնանուիրմամբ ու խորհրդակցութեւր ,
և մանաւանդ մեր միտքը դրած զօրա-
ւոր դաստիարակութեամբ , վերջապէս
ժամանակ անցնելէն վերջը շատ անգամ
գլուխ կը հանէինք :

Հպարտութեամբ աւրուած տղաք-
ները իրաւ տխուր տեսարան մը մար-
դուս աչքին կ'ընծայէն , բայց գոնէ
մեղկութեամբ արուածներուն պէս զը-
զուելի չէ աս տեսարանը : Տղուն հը-
պարտութիւնը , իր մատաղ հասակին
բնական պարզութեանը պատճառաւ՝
չկրնար իրեն սրաին ազնուական ու գե-
ղեցիկ յատկութիւնները բոլորովին ա-
պականել : Եւս գուռը բնութեանց
մէջ գոնէ կը մնայ դաստիարակութեան
մեծ մեծ ճարեր , իսկ ընդհակառակն
մեղկութենէ աւրուածներուն քով՝ ա-
պականութենէ , ախտաւորութենէ ու
վայրենի ու զգայական անձնասիրու-
թենէ զատ բան չգտնուիր :

Այլ թէ որ շիտակը ուզենանք ըսել ,
ասիկայ մտաւոր , բարոյական ու բնա-
կան ոչնչութիւն մըն է : Եւսպիսոյն
վրայ կը տեսնես մեղկ անառակութեան
արմատ մը , ուր ամենայն տեսակ գէշու-
թիւն , վատանունութիւն ու բարոյա-
կան թշուառութիւններ բնականապէս
կը բուսնին :

Այլ շատ անգամ սիրտս ցաւով լցուած
կը նմանցընէի զասոնք մատաղատունկ
թուփի մը՝ զորն որ նենգաւոր գետին մը
թունաւոր հիւթերով սնուցած ըլլայ ,
և կամ փափուկ ծաղկի մը՝ որ վնասա-
կար քամիներէ խամրեր է , ու իր բնա-
կան անուշահոտութիւնը՝ ապականու-
թեան ու մահուան հոտ մը դարձած է :

Եւսպիսի տղայ մը դաստիարակելու
համար պէտք է զինքը նորէն ստեղծել ,
պէտք է ոչ միայն ուղղել , հապա նորէն
շինել զընութիւնը . ահաքեզի հրաշալի
ձեռնարկ մը , որուն համար պէտք է
ժամանակ , յարատուութիւն , համբե-
րութիւն , հաստատութիւն , խեղճ , որ

քիչ անգամ հարկաւոր եղած չափովը
կը գտնուի, և միշտ անբաւական կ'ըլ-
լայ՝ առանց արտաքոյ կարգի Մտուածոյ
չնորհացը : Այսպիսի նորոգութեան
հրաշքը ամենողորմ ու ամենակարող
գերբնական ազդեցութիւն մը միայն
կրնայ կատարել :

Հիւանդոտ տղայոց վրայ ցուցրցած
չափէ դուրս ու աւելորդ հոգն ու ինամ-
քը երբեմն զտղաքը ողորմելի կերպով մը
կ'աւրեն : Այս բան մը որ այնչափ փնա-
սակար ըլլայ տղու մը՝ ինչպէս երկար ա-
տեն հիւանդութեան մը պատճառաւ՝
հօր մը, մօր մը ու տանը բոլոր ծա-
ռայիցը սիրոյն ու ամէն տեսակ հոգե-
րուն խնամքներուն ու զգուշութիւննե-
րուն մէկ հատիկ նպատակն ըլլալը :

Բան մը իրեն չէ չըսուիլ, ամենուն
միտքը ու ամենուն աչքը միշտ իրեն վը-
րայ են . ինքը ամենուն սրտին անհան-
գստութեանը ու գորովոյն նպատակն է :

Վարձեալ կ'ըսեմ. քան զաս աւելի
կարեկցելու բան չկայ . վասն զի գրեթէ
անխորշելի փնաս մըն է, բայց սակայն
մեծ փնաս ու շտկելու համար երկարա-
տե առողջութեան մը ու զօրաւոր դաս-
տիարակութեան մը կը կարօտի :

Պէտք է գոնէ վտանգը ճանչնալ, ու
որչափ որ կարելի է նէ զգուշանալ :
Սնանալու է որ այն սիրուն հիւանդին
աւելորդ ծառայութիւններ չըլլան, ու
միայն այն ատեն իրեն ուղածը կա-
տարել՝ երբոր իրաւքնէ հարկաւորու-
թիւն կայ, և կամ երբոր խոհեմ՝ սէ-
րը ու արդարացի ինամքը զնոյնը պա-
հանջեն : Այս ամենն ին չեմ տարակու-
սիր ըսելու՝ որ աս աշխարհիս վրայ չկայ
դաստիարակութիւն մը՝ որ հօրմէ մը,
մօրմէ մը այնչափ խոհեմութիւն այն-
չափ նախատեսութիւն այնչափ ճարտա-
րութիւն ու այնչափ աշխրջութիւն պա-
հանջէ՝ ինչպէս այսպիսի խեղճ տղոց
դաստիարակութիւնը :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՏԵՆԱՌՕՍՈՒԹԻՒՆ 1

ՈՐՉԱՓ տեւեն սրբազան այն իրա-
ւունք հարց և իշխանութիւն 'ի վերայ
սերնդոց, ոչ դադարեցեն 'ի նոցանէ և
որդւոյ իրաւացի պահանջը խնամարկու-
թեան և հոգոց, խրատութեան և զգուշու-
թեան և խորհրդովք : Օր եթէ և 'ի
դաստիարակութեան յանձնելոյ 'ի ձեռս
օտարաց, նոյն պարտիք կան մնան 'ի
վերայ ծնողաց, զի աւանդ են նոքա ու-
շոյ մտադրութեան նոցա հաւատացելք,
քանի՞ն ապա 'ի կրկին դարձ նոցա 'ի
գիրկս ծնողականս : Այս զի ըստ հաս-
կին զարգանալոյ և ըստ մտացն խզելոյ
կապանաց՝ յաճախեցին կուտեցին
հոգք, եթէ զդաստիարակութեան ոք
զարգասիս հարիւրապատիկս ցանկա-
նայցէ քաղել 'ի նոցանէ :

Վանգի ընդ ամս բազմավաստակ
դաստիարակութեան՝ վարժացն և վար-
ժելոցն քրտնաթոր աշխատութիւն՝ ահօ-
սաբեկ կակղեալ հարթ են զհողակոշտս
անդաստանի մտաց մանկութեան, յորս
վարդապետութիւնք և խրատք 'ի վերայ
եկեալ՝ սերմունք են ծածկեալ խնա-
մով, և երկարատե համբերութիւն եր-
կուստեք՝ ոռոգմունք շահակտք, որով
փթթեալ և ընծիւղեալ սերմանցն բարձ-
րանան 'ի գիտութեանց և պատշաճից
բոյսս, և սերձագլուխ հասկօք առաքի-
նութեանց զարդարին ոճք : Վեղեցիկ
տեսիլ, վաստակոց ճգանց բիւրբեղուն
արգասիք : Այլ սակայն հնձողաց պէտք
են յօգտից շահիցն բերեալք՝ քաղել
զպտուղս և շտեմարանել 'ի համբարս
մարդկութեան և հայրենեաց : Այլ զայս
ահա ծնողաց մանկտուն համարիմ և
ժողովրդեան ազգին գործ : Այլ եղունկ .
զի եթէ անխոնջ մշակացն բազուկք և
երկիրն ինքնին ոչ պակասեալ 'ի բազմա-
բեր արդեանցն, անփութութիւն միայն